

Grimmia tergestina

Alvargrimmia

Sårbar (VU)
D1

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** *Grimmiales*, **Familj:** *Grimmiaceae*, **Släkte:** *Grimmia* (grimmior), **Art:** *Grimmia tergestina* - alvargrimmia Tomm. ex Bruch & Schimp. **Synonymer:** *Grimmia tergestinoides* Culm., *Grimmia tergestina* Bruch & Schimp.

Kännetecken

Arten växer i små - högst 1 cm höga - tuvor som nedtill är svartaktiga och upptill tätt vitludna. Bladen är brett ovala till triangulära och kupade, och de har en lång, färglös, nästan slät och karakteristiskt rak och upprätt hårudd. På de översta bladen kan hårudden vara dubbelt så lång som självabladskivan. I tvärsnitt har bladen en rundad form och bladkanten är plan eller något inböjd. Bladskivan är bitvis två cellager tjock i den övre delen, och bladcellerna är små och mer eller mindre rundade. Bladbasens kantceller är rektangulära med tydligt förtjockade tvärväggar. Arten är skildkönad och kapslar har aldrig påträffats i Sverige. Kapseln är oval och slät, och den sitter på ett mycket kort, rakt skaft, vilket gör att den inte sticker upp över bladspetsarna.

Alvargrimmia skiljer sig från de flesta andra svenska arterna i släktet genom de okölade, kupade bladen och den karakteristiskt rakt upprätta, långa hårudden. Den är mycket lik ullgrimmia *G. laevigata*, som också växer på solvarma, exponerade block men som däremot främst förekommer på silikatsten. Den senare känns främst igen på att fuktiga blad är upprätta, medan de hos alvargrimmia är tydligt tillbakaböjda. Dessutom har *G. laevigata* en tvåskiktad bladskiva i större delen av bladet och bladbasens kantceller är kvadratiska med jämntjocka cellväggar. Den på kalksten mycket vanliga arten hårgrimmia *G. pulvinata* är samkönad och skiljs lätt från alvargrimmia genom de vanligt förekommande kapslarna som sitter på skaft som är tydligt krökta vid väta. Längre söderut i Europa växer alvargrimmia ofta tillsammans med förväxlingsarten *G. crinita*. Den senare är dock samkönad och har oftast kapslar samt blad som alltid är ett cellager tjocka och kantceller i bladbasen med jämntjocka cellväggar.

Utbredning och status

Arten förekommer sällsynt på alvarmark på Öland och Gotland, men den bör även eftersökas i andra kalktrakter, t.ex. i Västergötland. Den saknas i övriga nordiska länder men förekommer spritt i Syd- och Centraleuropa. Världsubredningen omfattar även delar av Afrika och Asien.

Arten hittades som ny för Sverige 1993 i Gårdby socken på Öland. Lokalen återbesöktes sommaren 1995 och arten återfanns spridd i området, men i mycket små delpopulationer. Senare har den hittats på fler lokaler både på Öland och Gotland.

Ekologi

Alvargrimmia är bara känd från öppen alvarmark, där den växer på varma, solexponerade, sydvända block och klippor i odlingslandskapet. Det är en av de varmaste och torraste växtplatser man kan hitta i landet, och förmodligen den enda möjliga i Norden för denna sydliga art. Substratet är uteslutande kalksten, men i Sydeuropa förekommer den även på andra basiska bergarter. Den växer oftast ensam - troligen för att andra arter inte uthärdar lokalklimatet. Ibland kan man ändå på samma block finna andra uttorkningståliga mossor såsom hårgrimmia *G. pulvinata*, rödskaftad hättmossa *Orthotrichum anomalum*, sotblommossa *Schistidium atrofusum*, alvarblommossa *S. brunnescens*, murblommossa *S. crassipilum* och skruvmossor *Syntrichia* spp. Troligen har alvargrimmia svårt att sprida sig, eftersom kapslar inte är kända från Sverige och eftersom den dessutom saknar specialiserade vegetativa spridningsorgan. I påfallande många av populationerna är den övervuxen av den ytterst sällsynta laven öländsk svavellav *Fulgensia schistidii*, vilken i stor utsträckning förekommer på just alvargrimmia.

Hot

Då arten förekommer i mycket små bestånd utgör slumpfaktorer i sig ett hot. Igenväxning av alvaret utgör ett annat allvarligt hot mot arten, då den troligtvis behöver värmen som den starka solexponeringen bidrar med. Arten tål naturligtvis inte någon form av exploatering som förstör den närmaste omgivningen av lokalen. Dessutom kan även fortsatt hög belastning av luftföroreningar utgöra ett hot mot *Alvargrimmia*.

Åtgärder

De kända lokalerna bör hållas öppna med hjälp av betande djur och all form av exploatering undvikas. *Alvargrimmia* bör dessutom eftersökas på ytterligare lokaler på Öland, Gotland och kanske även på fastlandet.

Övrigt

Det svenska materialet hör till varieteten *tergestinoides*. Somliga anser att de båda varieteterna *tergestinoides* och *tergestina* bör betraktas som olika arter där den förra har större celler i bladets övre delar. Dessutom skiljer sig bladformen och även utseendet på tandkransens tänder. Allt svenskt material i artkomplexet består enligt Elsa Nyholm (i brev) av varieteten *tergestinoides* men behandlas i hennes nyutkomna flora som *G. tergestina* (Nyholm 1998).

Etymologi: *tergestinus* (lat.) = från Trieste (stad i Italien nära gränsen till Slovenien). *Tergeste* (lat.) = Trieste; suffixet *inus* (lat.).

Uttal: [Grímmia tergestína]

key facts Dapple-mouthed Grimmia. Shoots up to 1 cm high, forming small, dense, blackish tufts with long, white hairs. Tufts blackish below. Leaves triangular, concave and not keeled, partially bistratose. Leaf margin plane or weakly incurved. Moist leaves recurved. Hair point very long, almost smooth and characteristically erect. Capsules never found in Sweden. - Grows on exposed, south-facing calcareous cliffs and boulders in naked limestone pavement areas (alvar). The sites are warm and dry.

Naturvård

Konventioner: Typisk art i 6110 Basiska berghällar (Boreal region (BOR) och Kontinental region (CON))

Litteratur

- Bloekel, T. L. 1996. The distribution of *Grimmia tergestina* and *G. anodon* in the British Isles. *J. Bryol.* 19: 181-183.
- Greven, H. 1991. *Grimmia tergestina* Tomm., in north-west Europe; recent finds in Belgium and The Netherlands. *J. Bryol.* 16: 383-389.
- Greven, H. C. 1995. *Grimmia* Hedw. (Grimmiaceae, Musci) in Europe. Backhuys Publishers. Leiden. The Netherlands.
- Hébrard, J. P. 1984. Remarques sur la répartition géographique et l'écologie d'*Anacolia webbii* (Mont.) Schimp., d'*Entosthodon curvisetus* (Schwaegr.) C. Müll. et de *Grimmia tergestina* Tomm. ex B., S. et *G. var. tergestina* en Corse. *Cryptog. Bryol. et Lichenol.* 5: 33-45.
- Ludwig, G. m.fl. 1996. Rote Liste der Moose (Anthocerochyta et Bryophyta) Deutschlands. *Schr.-R. f. Vegetationskde.* 28: 189-306. BfN, Bonn-Bad Godesberg 1996.
- Maier, E. & Geissler, P. 1995. *Grimmia* in Mitteleuropa: Ein Bestimmungsschlüssel. *Herzogia* 11: 1-80.
- Marstaller, R. 1989. Zur Verbreitung einiger licht- und wärmeliebender Moosgesellschaften im Südwesten der DDR (Thüringen und Randgebiete). 41. Beitrag zur Moosvegetation Thüringens. *Hercynia* 26(3): 281-294.
- Marstaller, R. 1994. Zur Verbreitung bemerkenswerter Moose in der Umgebung von Budapest (Ungarn). *Feddes Repertorium* 105 (7-8) 531-547.
- Nowak, H. & Poelt, J. 1979. Zur Systematik, Morphologie und Verbreitung von *Grimmia tergestina* (Musci, Grimmiaceae). *Willdenowia* 9: 111-129.
- Nyholm, E. 1998. Illustrated flora of Nordic mosses. Fasc. 4. Nordisk Bryologisk Förening, Köpenhamn och Lund.
- Porley, R. D. 1997. *Grimmia tergestina* Tomm. with sporophytes in Britain. *Bulletin of the British Bryological Society* 69: 54.
- Schmidt, C. 1994. Beitrag zur Moosflora Westfalens und angrenzender Gebiete. *Herzogia* 10: 235-263.
- Weibull, H. 2006. *Grimmia tergestina* alvargrimmia s. 107. I: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. [AJ 6-23], Bladmossor. Sköldmossor - blåmossor : Bryophyta : Buxbaumia - Leucobryum. Artdatabanken, Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Författare

Henrik Weibull 1997. Rev. Henrik Weibull 2006. Uppdaterad 2010.